

[8] OECD Education and Skills Today, Global perspective on education and skills, preuzeto

s: <https://oecdeditoday.com/coronavirus/>, 07.02.2021.

## UTICAJ VIRUSA COVID-19 NA POSLOVANJE TRANSPORTNIH KOMPANIJA I RAZVOJ TURIZMA U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

Emira Destanović, MA saobraćaja , e-mail;emira3008@hotmail.com

Ministarstvo Infrastruktura Saobraćaja u Prištini, Kosovo

Prof. dr. Momčilo Sladoje, e-mail;sladojem@teol.net

Internacionalni univerzitet u Travniku, BiH

*Izvorni naučni rad*

**Sažetak:** *Pandemija virusa COVID-19 počela se širiti krajem 2019. godine, a u zemljama Zapadnog Balkana početkom 2020. godine. Odmah nakon proglašenja pandemije uslijedilo su mjere zatvaranja granica i zabrana kretanja. Te mjere su imale bitan uticaj na poslovanje gotovo svih grana privrede. Posebno su bile pogođene djelatnosti transporta i turizma, što je i opredijelilo ekonomska kretanja u ove dvije oblasti. Poslovanje transportnih i turističkih kompanija ima trend pada prihoda, kako n svijetu tako i u zemljama Zapadnog Balkana. Posebno je opalo interesovanje za turističkim putovanjima. U ovome radu se razmatraju mjere za zaustavljanje daljeg pada prihoda u djelatnosti transporta i turizma, mogućnosti i perspektive za oporavak i razvoja, prognozirani promet stranih turista i uticaj virusa Covis-19 kako na globalnom ekonomskom razvoju tako i na zemalje Zapadnog Balkana. U radu će biti prezentovani i statistički podaci o kretanjima u oblasti turizama u gradu Prištini, sa akcentom na umanjenje prohoda od transportnih usluga, smanjenje broja posjetilaca za sedmomjesečni period 2020, godine u poređenju sa istim periodom 2019. godine.*

**Ključne riječi:** *Pandemija, virus Covid-19, transport, poslovanje transportnih preduzeća, turističke destinacije, broj putovanja, turistička putovanja.*

## THE IMPACT OF THE COVID-19 VIRUS ON THE OPERATION OF TRANSPORT COMPANIES AND THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES

**Summary:** *The pandemic of the COVID-19 virus begin to spread at the end of 2019. and in the countries of the Western Balkans at the beginning of 2020. Immediately after the declaration of the pandemic, measures to close the borders and a ban on movement followed. These measures have had a significant impact on the operations of almost all branches of the economy. The activities of transport and tourism company were particularly, which determined the economic trends in these two areas. The business of transport and tourism companies has a declining revenue trend, both in the world and in the countries of the Western Balkans. Interest in tourist travel has especially declined. This paper discusses measures to halt further declines in transport and tourism revenues, opportunities and prospects for recovery and development, projected foreign tourist traffic and the impact of the Covid-19 virus on both global economic development and the Western Balkans. The paper will also present statistical data on trends in tourism in the city of Pristina, with an emphasis on reducing revenues from transport services, reducing the number of visitours for the seven-month period 2020, compared to the period in 2019.*

**Keywords:** *Pandemic, Virus Covid-19, transport, business transport companies, tourist destinations, number of trips, turistic trips.*

## 1. UVOD

U savremenom svijetu ljudska civilizacija je napredovala u razvoju do najveće moći dostignuća na planeti Zemlji. Vremenom ljudska civilizacija je dostigla u tehnologiji gdje veliki broj informacija i izbora kao i veliki broj transportno prijevoznih sredstva, mašine koje pomažu ljudima u bržem postizanju ciljeva. Izgrađena su masivna prijevozna sredstva kojima prijevozna preduzeća razvijaju brži ekonomski razvoj turizma, prijevozna preduzeća koja posluju turističkim putovanjima koja prijevoze na različitim pravcima u cijelom svijetu. Čovjek u samoj lepoti života i raskoša velikog izbora transporta i turističkih ljepota želeći da večno traje i napreduje u poslovanju, nesvjesno nije shvatio da to može sve od jednom da stane, na to ga je danas zaustavio virus Covid - 19. Jačina moći teško utjecajnog virusa koji je od jednom zaustavio poslovanje prijevoznih preduzeća i ekonomski razvoj turizma, i za nekoliko mjeseci zaustavio sve ono što je čovjek godinama smišljao i tokom svog stavljanja poslovanja i turističkih putovanja mislio da nema nikad kraja, međutim danas virus Covid -19 zaustavio je čovječanstvu sve snove planiranja turističkih putovanja. Danas je važno sačuvati imunitet i zdravlje u odnosu na sada dezinficirano i zatvoreno tržište morskih plodova Huanan u gradu Wuhan, gdje su liječnici primijetili početnu skupinu bolesti sličnih upali virusa. Kada je Decembra 2019. objavljeno da na tržište ima prisutnost virusa Covid-19, iako su kasnija istraživanja sugerirala da je možda započeo negdje drugo. I pošto su ova prva zapažanja zabilježena van regiona Zapadnog Balkana, zagađenost zraka i ti efekti bi mogli imati negativne posljedice na

mortalitet u regiji. Bez efektivne vakcine ili liječenja, pandemija COVID-19 se može nastaviti ili ponovno pojaviti. Ove objave u javnost razmatraju moguće veze između zagađenja zraka i COVID-19 koje bi se mogle javiti i u zemljama Zapadnog Balkana. S obzirom na način širenja i suzbijanja virusa, mnoge veze su takođe još uvijek neizvjesne, naročito na Zapadnom Balkanu. Posljednji mjeseci krize i neizvjesnosti od virusa COVID-19 ne samo da su jako ugrozili zaražena lica nego i njihove porodice i njihova jako slaba ekonomska izdržljivost. U koliko je veći broj zaraženih time se primjenjuju striktno mjere slobode kretanja što se odma prenosi na poslovanje i ekonomski razvoj te se novčano ugrožavaju prijevozna preduzeća, transport i razvoj turizma.

## 2. KORONA VIRUSI COVID-19

### 2.1. Virusi poput sars-a, mers-a i bolesti covid-19, mogu biti smrtonosni

Naziv "koronavirus" dolazi od latinske riječi corona, čije je značenje "kruna" ili "aureola", a odnosi se na karakteristični izgled virusnih čestica (viriona): imaju obod koji podsjeća na krunu ili koronu Sunca. Koronavirusi su velike pleomorfne sferne čestice sa loptastim površinskim izbočenjima.<sup>34</sup> Prosječni promjer čestica virusa je oko 120 nm (.12 µm ). Promjer ovojnice je ~ 80 nm (.08 µm), a peplomeri su duljine ~ 20 nm (.02 µm). Ovojnica virusa u elektronskim mikrofotografijama pojavljuje se kao poseban par elektronski gustih ljuski.<sup>35</sup> Unutar ovojnice nalazi se nukleokapsid, koji je formiran od višestrukih kopija nukleokapsidnog (N) proteina, koji su vezani za jednolančani RNA genom u kontinuiranoj konformaciji ipa

<sup>34</sup> (veljače 2004) "Ultrastructural characterization of SARS coronavirus". Emerging Infectious Diseases 10 (2): 320–26

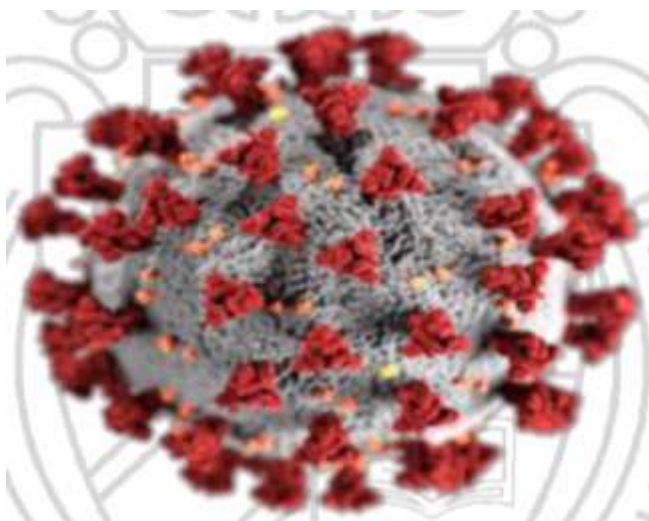
<sup>35</sup> (2015) "Coronaviruses: an overview of their replication and pathogenesis". Methods in Molecular Biology 1282: 1–23

perla-na-nizu.<sup>36</sup> Ovojnica lipidnog dvosloja, membranski proteini i nukleokapsid štite virus kada je izvan stanice domaćina.<sup>37</sup>

Od 2006., širenje SARS-a je u potpunosti zaustavljeno, sa zadnjim slučajem primijećenim u lipnju 2003. godine (iako je zadnji slučaj bio zaraza u laboratoriju 2004.). Ipak, SARS se ne smatra istrijebljenim jer još uvijek može biti prisutan među životinjskim vrstama i može se vratiti u ljudsku populaciju u budućnosti.

## 2.2.PCR detektira genetski materijal virusa

PCR detektira genetski materijal virusa u krvi, sluzi, uzorcima tkiva i stolici. PCR se pokazao izrazito precizan ali ne osjetljiv. To znači da pozitivan test znači infekciju SARS-om, dok negativan ne znači da pacijent nema SARS. *Bijela krvna zrnca* su često povišena. Rani izvještaji su prijavili neutrofiliju i limfopeniju - ali relativnu, jer je ukupan broj bio snižen.



Slika 1. Virus Covid -19, Infectious\_bronchitis\_virus<sup>38</sup>

Tabela 1. Simptomi učestalosti kod virusa Covid - 19

Izvor: Izradio autor

Na osnovu tabele može se zaključiti da su najčešći simptomi koji pogađaju većinu zaraženih jesu: glavobolja, gubitak mirisa, bol u mišićima i grlobolja. Simptomi koju zahvaćaju malu skupinu zaraženih, uglavnom starije, su mučnina i proliv. Virus Covid-19 prenosi se kapljicama vazdušnim putem, kontaktom, preko kapljica sline ili sluzi prilikom kašljanja, kihanja, govora zaražene osobe u blizini drugih, osim direktnog kontakta virus se može preneti posredno sa površine na koje čestice preživljavaju neko vrijeme. Problematika leži u tome da osobe koje ne pokazuju nikakve simptome zaraze i smatraju se zdravim potencijalno mogu biti zaražene i tako širiti zarazu dalje bez da su svjesni vlastite zdravstvene situacije. Zaraza bolesti, odnosno razdoblje od zaraze pa do prve pojave simptoma može trajati i do 14 dana, ali u prosjeku to je razdoblje tri do šest dana.

Utorak, 2. februara	Ponedjeljak, 8. februara	Registrovano za 6 dana
NAJNOVIJI BROJEVI	NAJNOVIJI BROJEVI	NAJNOVIJI SLUČAJEVI

<sup>36</sup> (ožujka 2014) "The SARS coronavirus nucleocapsid protein—forms and functions". *Antiviral Research* 103: 39–50

<sup>37</sup> (travnja 2011) "A structural analysis of M protein in coronavirus assembly and morphology". *Journal of Structural Biology* 174 (1): 11–22

<sup>38</sup> 220px-Infectious\_bronchitis\_virus

Globalni slučajevi	Globalni slučajevi	Zaraženi
103,499,063	106,220,644	2,721,581
Globalne smrti	Globalne smrti	Smrti
2,240,726	2,318,566	77,840
Slučajevi u SAD-a	Slučajevi u SAD-a	Zaraženi u SAD-a
26,322,212	27,008,096	685,884

Tabela 2. Najnoviji brojevi globalnih slučajeva u roku šest dana zaraze i smrtnosti i razlika zaraženih slučajeva u SAD-a

Izvor podataka : By [Eliza Mackintosh](#), CNN<sup>39</sup>

Inačica B.1.351 identifikovana je u najmanje 41 zemlji, uključujući Sjedinjene Države, prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO). Ostale varijante koje su prvi put uočene u Ujedinjenom Kraljevstvu i Brazilu otkrivene su u još desetinama. I oni se brzo šire. Iz studije, koja još nije recenzirana, nije bilo jasno je li cjepivo Oxford-AstraZeneca zaštitilo od teške bolesti iz varijante B.1.351. 2.000 učesnika kliničkog ispitivanja uglavnom su bile mlade zdrave odrasle osobe, za koje je malo vjerovatno da će teško oboljeti. Ali na osnovu imunoloških odgovora otkrivenih u uzorcima krvi, znanstvenici su rekli da "još uvijek postoji neka nada" da bi cjepivo moglo zaštititi od težih slučajeva. Nekoliko drugih proizvođača reklo je da pokušavaju riješiti problem varijanti razvijajući pojačane snimke. Nezavisni odbor za vakcine SZO sastat će se u ponedjeljak kako bi razgovarao o vakcini

AstraZeneca i o tome šta nova studija znači za vakcine u budućnosti.<sup>40</sup>

U ovoj fazi razvoja, nacionalne metodologijeni su dovoljno usklađeni da bi podaci bili u potpunosti usporedivi po zemljama. Međutim, čak u nedostatku kvaliteta službene statistike, rezultati daju korisne uvide o stanju TSA implementaciji i o procjenama ekonomske i turističke dimenzije turizma na EU i nacionalnom nivou.<sup>41</sup>

### 3. TURIZAM U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

Turizam igra važnu ulogu u ekonomijama mnogih zemalja kao što je sigurno u zemljama Zapadnog Balkana zatim i zemljama Europske Unije. Za zemlje Zapadnog Balkana je bila velika uloga razvoj turizma zbog razvoja ekonomije i razvoj na tržištu rada i aktiviranje veliki broj zaposlenika na svojim prostorima koji nebi zbog uticaja krize tražili poslove u drugim zemljama EU. Za države članice Evropske Unije, turizam je bio jako značajan za razvoj nacionalne ekonomije i tržišta rada koji čine i transportna preduzaća koja doprinose ne samo ekonomskom razvoju nego socijalni, društveni i kulturni razvoj turističkih destinacijama za dobrobit svih zemljama zapadnog balkana. Većina zemalja zapadnog balkana ima dobro uspostavljen sistem statistike za praćenje turističke destinacije i uslove dolaznih i odlaznih putovanja, transportne linije kao i turističke smještaje i usluge. Razlog prihoda širokog gospodarskog sektra leži u činjenici da veliki broj ljudi sudjeluje na održavanje strateško održivog življenja na turističkom tržištu:

- sudjelovanje ljudi u uspostavljanju i pregledu turističke destinacije sa zaštićenim prirodnim područjem

<sup>39</sup> CNN Coronavirus Update : 01.02.2021. 12:32, By [Eliza Mackintosh](#).

<sup>40</sup> CNN Coronavirus Update, By [Eliza Mackintosh](#).

<sup>41</sup> <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-reports/-/KS-FT-17-002>

- sudjelovanje lokalnih zajednica u dizajnu turističkih destinacija,
- sudjelovanjem upravlja i zaštićuje određena područja prirode,
- sudjelovanjem ostvaruje profit kroz zaštićena područja prirode,
- sudjelovanjem investicije vezane uz upravljanje područjem i za podršku lokalnim zajednicama
- sudjelovanjem upravlja zaštićenim područjima prirode
- sudjelovanje nacionalnog interesa od strane lokalne zajednice i privatnih organizacija

### 3.1. Turizam kao faktor razvoja privredno nerazvijenih područja

Turizam se uglavnom razvio u dijelovima zemlje gdje su se ljudi primarno bavili stočarstvom, ribolovom, vinogradarstvom i dr. To su uglavnom bila mala mjesta udaljena od trgovačkih i urbanih centara gdje je seosko stanovništvo živjelo lošije od stanovništva urbaniziranog dijela zemlje. Mir, neočišćen zrak, dobra klima i lijep krajolik je upravo ono što je trebalo izmorenom gradskom stanovništvu. Upravo iz ovih razloga pokreće se proces prelijevanja novca gradskog stanovništva u blagajnu gospodarski nerazvijenog dijela zemlje. Materijalni prihod je u konačnici iskorišten za unaprijeđivanje tih dijelova zemlje i poboljšanja života u istima. Posljedica ovog faktora turizma je pozitivna redistribucija kapitala. No, neka turistička mjesta su davno počela sa svojim razvojem pa ona danas zapošljavaju radnike iz ostatka zemlje ili svijeta.

### 3.2. Utjecaj turizma na zaposlenost

Ljudski rad u turizmu ima glavnu vrijednost, za razliku od drugih gospodarskih grana,

turizam žudi za radnicima u tercijarnim djelatnostima (ugostiteljstvo, komunalne usluge, promet). Prednost turizma jest što on neprastano zahtjeva i otvara nova radna mjesta, ne robotizira rad ljudi. a) Izravno zapošljavanje u turizmu-ugostiteljstvo, turističko posredništvo, trgovina na malo i dr. b) Neizravno zapošljavanje u turizmu- vodoopskrba, građevinarstvo, informatička potpora i dr.

U zemljama Evrope statistika je izuzetno relevantna, ona ne mjeri ukupni doprinos turizma privredi. U tu svrhu Svjetska turistička organizacija (UNWTO), Odjel za statistiku Ujedinjenih nacija (UNSD), Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) i Statistička Ured Europske unije (Eurostat) razvio je usklađeni sistem turističkog satelita računi (TSA)<sup>42</sup>

Planirani Transporti kao korist destinacije iskorišćeni koncept i klasifikacije kao i međunarodni računi i međunarodno je priznat program za mjerenje turističke aktivnosti i važnosti turizam nacionalnim ili regionalnim ekonomijama. Dok se statistika zamalja zapadnog balkana više koristi na destinacije tradicionalnog turizma prvenstveno fokusira na broj putnika (broj posjetitelja, broj noćenja, broj popunjenog kapaciteta jednog tržišta, itd.), gde možemo reći koliko turizma na datoj destinaciji će doprinosi ekonomskom razvoju i koliko radnih mjesta stvara jedna turistička destinacija.

## 4. TURISTIČKE DESTINACIJE U PRIŠTINI

Priština je glavna turistička destinacija kao i glavni grad na Kosovu, poznat je kao univerzitetski centar studenata iz susednih

<sup>42</sup> 2008 Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA:RMF 2008); United Nations Statistics Division (UNSD), Statistical Office of the European Communities (Eurostat), Organisation for Economic Cooperation

and Development (OECD) and World Tourism Organisation (UNWTO). The document is available on the Eurostat website (see footnote 1).

zemalja kao što su [Albanija](#), [Makedonija](#) i [Crna Gora](#). U 2012. godini turizam u Prištini privukao je 36.186 stranih posetilaca.<sup>43</sup> Većina stranih turista dolazi iz [Albanije](#), [Turske](#), [Nemačke](#), [SAD](#), [Slovenije](#), [Crne Gore](#) i [Makedonije](#), a broj posetilaca iz drugih mesta raste svake godine.<sup>44</sup> Grad ima veliki broj luksuznih hotela, modernih restorana, barova, pabova i veoma velikih noćnih klubova. Kafe barovi su reprezentativna ikona Prištine i mogu se naći skoro svuda. Najveći hoteli u gradu su Švajcarski dijamant i Grand Hotel Priština smešteni u srcu grada. Drugi glavni hoteli prisutni u Prištini uključuju Emerald Hotel, Sirijus Hotel i Hotel Garden. Neke od najposećenijih znamenitosti u blizini grada uključuju [Batlavsko jezero](#) i [Mermernu pećinu](#), koje su takođe među najposećenijim mestima turističke destinacije.<sup>45</sup>



Slika 2. Swiss International Hotel u Prištini

Turizam na Kosovo nudi bogatu turističku ponudu koja se deli na pet turističkih regiona – centralni region Prištine, turistički region Albanskih Alpi, odnosno Prokletije, te region Šare, Pomoravlja, Mitrovice i Bajgorške Šalje. Posebno se izdvajaju Šar planina i region Prokletija. Kosovo nudi mnogo toga turistima, a neke od atraktivnijih destinacija su nacionalni parkovi Prokletije i

<sup>43</sup> „Hotel Statistics in Q3 2013 (Alb. Statistikat e hotelierisë TM3 2013)” (PDF). Kosovo Agency of Statistics. 2013. str. 9. Arhivirano iz [originala](#) (PDF) na datum 02. 03. 2014. Pristupljeno 02. 12. 2018

<sup>44</sup> „Kosovo Agency of Statistics, 'Statistikat e hotelierisë TM3 2013'” (PDF). Kosovo Agency of

Šara. Kada smo kod zemalja Zapadnog Balkana i na mapi, najviše ima turista iz Azije koji obilaze kulturno nasleđe koje je pod zaštitom UNESCO-a. Nadamo se da ćemo se ove godine izboriti sa virusom i moći nastaviti buduće planiranje za razvoj ekonomije u transportu i turizmu.

Među glavnim prirodnim atrakcijama je Mermerska pećina u Gadimlju, izvor Belog Drima, vodopad Miruša, Rugovska klisura, te prirodna i veštačka jezera i izvori termomineralnih voda. Od kulturno-istorijskih spomenika na Kosovu, turisti mogu da obidu manastire Gračanica kod Prištine, Visoke Dečane koji se nalaze između Đakovice i Peći, te Sinan Pašinu džamiju u Prizrenu, a tu je i arheološko nalazište rimskog i ranovizantijskog grada Ulpijana nedaleko od glavnog grada Kosova.

#### 4.1. Broj turističkih posetilaca za period 2008 – 2013

Prikazaćemo broj turističkih posetilaca

VREMENS KI PERIOD	BROJ TURISTIČKOH POSJETILACA		NOĆNI BORAVAK	
	Domaćih	Stranih	Domaćih	Stranih
TM1 2008	4.104	4.982	4.994	10.419
TM2 2008	5.142	6.380	5.824	12.428
TM3 2008	5.663	6.519	6.542	11.629

Statistics. 2013. str. 13. Arhivirano iz [originala](#) (PDF) na datum 02. 03. 2014. Pristupljeno 02. 12. 2018.

<sup>45</sup> „12 thousand foreign tourists visited Kosovo (alb. 12 mijë turistë të huaj e vizituan Kosovën)”. 2013. Arhivirano iz [originala](#) na datum 3. 12. 2018. Pristupljeno 2. 12. 2018.

TM4 2008	4.769	6.735	5.242	12.4 34
TM3 2009	13.183	11.44 5	13.426	20.5 25
TM4 2009	17.925	8.017	18.026	23.5 46
TM3 2010	8.648	8.775	8.664	18.4 33
TM4 2010	5.556	7.807	5.561	20.1 80
TM3 2011	7.806	8.249	8.746	16.0 17
TM4 2011	11.141	6.676	11.859	15.7 30
TM3 2012	13.613	16.11 7	13.657	28.0 16
TM4 2012	12.172	12.68 3	13.196	27.0 55
TM3 2013	12.421	12.67 3	14.065	22.4 26

Tabela 2. Broj posjetilaca (domaćih i stranih) i noćenja njihovog boravka, za period TM1 2008 – TM3 2013

Razdoblje broj posjetitelja i noćenje u TM3 2013. broj posjetitelja je 25 094 posjetitelja, od čega su 49,5% domaći posjetitelji, a 50,5% strani posjetitelji, a broj noćenja u TM3 2013 iznosi 36 491 noćenja, gdje je 38,57% noćenja su od lokalnog stanovništva, a 61,46% su stranci.<sup>46</sup>

#### 4.2. Broj mjesečnih posjetilaca za period 2018 – 2019

##### BROJ POSJETILACA GODINE

Mesec	2018	2019
Januar	6357	8219
Februar	8472	6285
Mart	6701	7305
April	7675	9393
Maj	6790	8886
Jun	5973	7357
Jul	5195	8593
Avgust	9268	7203
Septembar	10837	8445
Oktoabar	11603	9375
Novembar	7842	8175
Decembar	7505	9705
<b>Ukupno</b>	<b>94218</b>	<b>98941</b>

<sup>46</sup> Agjencija E Statistkave Të Kosovës, Ueb-Faqe: [Http://Esk.Rks-Gov.Net](http://Esk.Rks-Gov.Net)

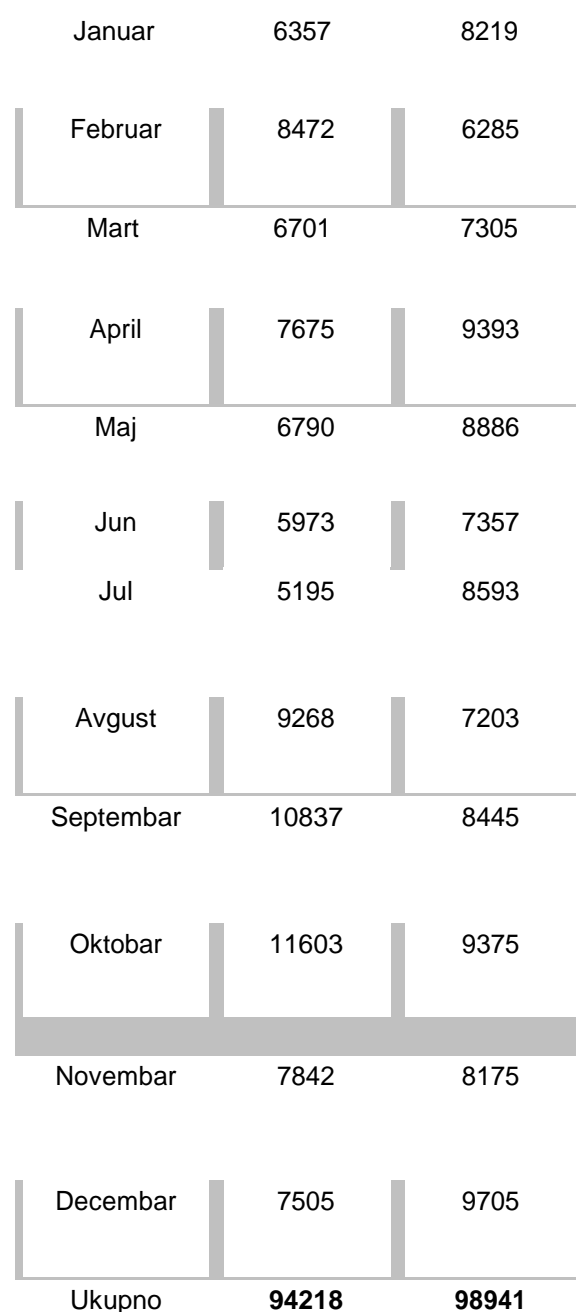


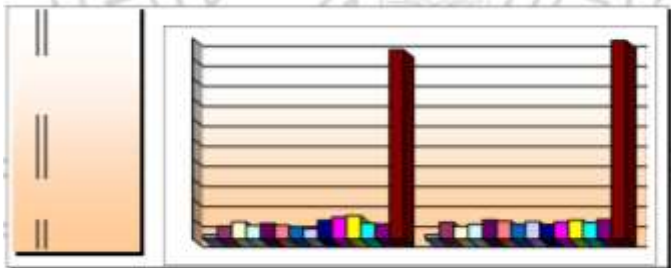
Tabela 1. Broj posetilaca, 2018-2019<sup>47</sup>

#### 4.3. Broj mjesečnih posjetilaca za period 2018 – 2019

Broj posjetilaca u 2018 je 94218 , broj posjetilaca u 2019 je 98941, razlika između

<sup>47</sup> <https://ask.rks-gov.net/media/5421/godisnji-izvestaj-2019-srb.pdf>

2018 i 2019 godine jeste 4 723 viši broj posjetilaca u 2019 godini. Prikazademo grafikonom razliku broja posjetilaca.



Grafikon 1. Broj posetilaca, 2018-2019, grafički prikaz<sup>48</sup>

## 5. ZAKLJUČAK

Agencija za Statistiku Kosova (ASK) objavila je Statistiku Ugostiteljstva na Kosovu za treći kvartal (K3) 2020.godine. U K3 2020.godine deo ankete su bili 206 hoteli koji posluju na teritoriji Kosova. U K3 2020.godine bilo je 40 272 posetilaca (stranih i domaćih), od kojih 47.14% su bili domaći, a 52.86% su bili strani. Dok, broj noćenja je bio 80 980, od ovog broja 45.32% noćenja su od domaćih i 54.68% od stranih posetilaca. Najveći broj posetilaca i njenih noćenja ima region Peći sa 13 885 posetilaca i 38 188 noćenja. Najveći broj stranih posetilaca koncentrisan je u Prištini, Peći, Prizrenu itd. Što se tiče stranih posetilaca najveći broj od njih je bio iz Albanije, Nemačke, Turske, itd. Na Kosovu je u prvih sedam meseci 2019 godine Broj posetilaca boravilo je oko pola miliona turista, a u istom periodu 2020 godine je svega 50 hiljada turista zatražilo privatni smeštaj. Iz Turističke Unije Kosova navode da je na Kosovu počeo da se razvija turizam, i ako virus COVID-19 je sve uništio. A kada je priča o ekonomiji i priča o novcu u evrima, onda je to 20 miliona evra deficita za razliku od predhodne godine i to samo kada su podaci o prenoćišta u pitanju.

1. Alihodžić, A. i Sladoje, M.: Vrednovanje investicija i projekata, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Saobraćajni fakultet Doboj, 2018.
2. "Multimodalni transport" Skripta, Doc. dr Momčilo Sladoje, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik 2013.
3. "Multimodalni transport – II izdanje" Skripta, Prof. dr Momčilo Sladoje, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik 2020.
4. "Špeditersko poslovanje" Skripta, Doc. dr Momčilo Sladoje, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik 2013.
5. "Špeditersko poslovanje – II izdanje" Skripta, Prof. dr Momčilo Sladoje, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik 2020.
6. "Osnove drumskog saobraćaja", prof. dr Ibrahim Jusufrić, Internacionalni univerzitet u Travniku, Travnik 2007.
7. „Prevoz putnika u gradovima”, Prof.dr. Ibrahim Jusufrić, Fakultet za saobraćaj i komunikacije, Sarajevo, 1998.
8. "Ekonomika saobraćaja sa elementima logistike", Dr. Vladan Božić, Dr. Stojan Novaković, Ekonomski fakultet, Beograd. 1999.
9. Maletin, M.: Planiranje i projektovanje saobraćajnica u gradovima, Građevinski fakultet Beograd, 2003.
10. Kuzović, L.J.: Vrednovanje u upravljanju razvojem i eksploatacijom putne mreže, Univerzitet u Beogradu, Saobraćajni fakultet, 1994.
11. Zakon o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj:06/06 od 31.01.2006. godine),
12. Nacionalni program sigurnosti cestovnog prometa, (2014) Udruga karavana za život „Bikeri na cesti“, Zagreb

## LITERATURA:

<sup>48</sup> <https://ask.rks-gov.net/media/5421/godisnji-izvestaj-2019-srb.pdf>